

Cultura

LITERATURA

El poeta, assagista i novel·lista Kirmen Uribe (Ondarroa, 1970) ahir fent promoció a Barcelona de la seva tercera novel·la per a adults. PERE TORDERA

“Com a reacció al franquisme, el nacionalisme basc es va tancar”

Kirmen Uribe aborda la memòria del segle XX des de la literatura amb una història d'amor i guerra

TONI VALL
BARCELONA

Una història d'amor? “Sí, per què no?”, respon Kirmen Uribe. *L'hora de despertar-nos junts* (Edicions 62/Seix Barral) és una novel·la que és moltes coses alhora: història, relat d'espies, drama, política... i amor, sí, la història d'amor de la infermera Karmele Urresti i el músic Txomin Letamendi, personatges reals la biografia dels quals està arrelada a fons en la història del nacionalisme basc modern. Uribe els coneix des que era petit, ja que és oriünd d'Ondarroa (Biscaia), el poble d'Urresti. “La meva mare ja me'n parlava quan jo era petit i, ja de gran, vaig tenir la intuïció que la història d'aquesta parella i de la seva família podria servir-me per il·lustrar la història basca del segle XX”. D'això tracta la novel·la, en efecte, de la construcció, acabada la Guerra Civil, dels fonaments del na-

cionalisme basc a través de les vides dels dos protagonistes.

Es van conèixer a l'exili a París i els seus trajectes, junts o per separat, els van fer passar per Caracas, Barcelona i Madrid. A través d'aquest fil, Uribe destapa connexions increïbles entre ells i els més insospitats personatges: Manu Sota, Roosevelt, Einstein, Thomas Mann, els nazis i sobretot el lehendakari José Antonio Aguirre, al costat del qual Letamendi va lluitar per reivindicar la identitat basca i alhora conspirar per derrocar el règim franquista. És en aquest terreny quan la novel·la esdevé durant unes pàgines quasi un relat d'espies o de política-ficció, en què es destapen les connexions amb els serveis d'intel·ligència nord-americans, interessats a fer caure Franco, un procés que es va truncar –explica el llibre– amb la presidència de Truman i l'arribada de la Guerra Freda. “Durant algunes pàgines, el lector fins

Essència
“Com som els bascos? Quin és el nostre defecte fonamental?”, es planteja

Espies
“El lector es pot arribar a creure que la caiguda de Franco era plausible”, diu

i tot es pot arribar a creure que la caiguda de Franco podia haver sigut del tot plausible”, suggereix.

En la tercera novel·la que escriu per a públic adult –després d'*El que mou el món* (2013) i *Bilbao-New York-Bilbao* (2013), que li va valdre, entre altres reconeixements, el Premio Nacional–, resulta fonamental per a Uribe la fidelitat màxima als fets i personatges històrics sobre els quals ha aplicat mecanismes de la ficció per fer avançar la narrativa. Per explicar la història real que volia narrar hauria pogut canviar els noms i els escenaris –“com fan Faulkner, Vargas Llosa, García Márquez en molts dels seus llibres”, afirma– però tenia claríssim que no ho havia de fer: “No volia que ningú pogués acusar-me d'inventar-me res interessadament, volia ser extremadament curós amb la versemblança i la legitimitat de tot el que explico, sempre en favor de la honestat i del rigor

històric”. Sobre la gran quantitat d'estímul i de gèneres que apareixen al relat, també ho té clar: “Com Italo Calvino, crec en el sentit enciclopèdic de la literatura”, concreta per referir-se a les relacions entre l'art i la vida, dues instàncies molt plurals i variades que han d'estar estretament relacionades.

La connexió catalana

Si bé no són els protagonistes, al llibre hi ha uns quants personatges extremadament rellevants. Un d'ells, com ja s'ha avançat, és José Antonio Aguirre: “El seu somni era crear un estat basc i, de fet, fins a la mort de Franco, el Govern Basc actuava en molts sentits com un estat amb dinàmiques i institucions pròpies, malgrat el règim ferotge, sustentat sobre la immensa legitimitat que els ciutadans li atorgaven”. Un dels altres personatges és l'historiador i polític català Josep Benet. Gràcies a la consulta que Uribe va

fer dels seus arxius –amb un dossier de més de dues-centes pàgines– va poder descobrir que Txomin Letamendi va ser delegat del Govern Basc a Catalunya en la clandestinitat, i en conseqüència interioritats molt interessants sobre les relacions entre la resistència basca i la catalana. També així va tenir accés a una carta de Jon Paredes, àlies Txiki, l'últim afusellat pel franquisme a Catalunya, que va deixar dita una frase molt important per a la novel·la: “Confio que vosaltres sabreu jutjar els que ara em mataran”. En aquest sentit, l'autor considera que encara hi ha moltes ferides obertes que no han sigut abordades amb serietat i molta repressió impune que no ha sigut jutjada: “És fantàstic poder abordar aquest conflicte de la memòria des de la literatura, treure-ho de l'oblit i parlar-ne. És necessari”, concreta.

Kirmen Uribe

ESCRITOR

Euskadi i Catalunya “són dues nacions germanes que han treballat molt juntes contra les injustícies”, afirma l'autor

Sobre la vinculació entre Euskadi i Catalunya, molt recolzada al llibre sobre la figura de Benet, Uribe ho té clar: “Són dues nacions germanes que han treballat molt juntes contra les injustícies, que han patit els mateixos mals i han transitat per viarany paral·lels”.

L'aparició d'ETA

Un dels aspectes que també tenen rellevància al relat, quan enfila el seu terç final, és la presència d'ETA, encarnada en el fill de la parella protagonista, que s'hi enrola a mitjans dels anys 60, quan l'organització transitava encara per camins no criminals. Sobre aquesta espinosa qüestió, Uribe destaca la necessitat de poder parlar-ne ja amb normalitat i sense tabús, també amb l'autocrítica necessària i cuidant els judicis morals i tenint en compte el patiment dels dos bàndols del conflicte armat.

“Volia saber d'on venim, per què la meva infància va ser com va ser, què hi va haver a l'inici”, destaca l'autor com a essència fonamental de la seva novel·la. En aquest sentit, adquireix importància les preguntes que un dels personatges es fa en un moment de la trama: “Com som els bascos? Quin és el nostre defecte fonamental?” I assaja una possible resposta: “Orgullosos?” Els pobles petits tendeixen a ser-ho per poder sobreviure, argumenta l'escriptor: “Com a reacció al franquisme, el nacionalisme basc es va fer més tancat i recelós, però la generació dels anys 30, la que apareix al llibre, era oberta, inquieta i ambiciosa”. La generació de la Karmele i el Txomin, que es van enamorar una vegada i separar moltes, i la dels que valia la pena rescatar de l'oblit la seva història d'amor. —